

كورتمة ودای ریکه وتنی شهنگال؛ برپاری سهر کاخهز و گۆرانی سهرعهرز

26-11-2020

نووسه رهکان

ناوهندی لیکۆلینه وهی رووداو

کورتە : ئەو نزیکی 2 مانگه ریکه وتنی شهنگال واژۆکراوه و به تازهیی، ههندی ههنگاوی کردنی بو جیبه جیکردنی نراون. بیگومان لادانی به ربهسته کانی ئەو ریکه وتنه ئاسان نییه و، سهره داوی زۆریش هه ن که ده ریده خه ن حکومه ت به دوا ی چاره سه ریکی ناو نجیدا ده گه رپیت تا بنه سته شهنگال بکاته وه.

زريان رۇژھەلاتى |

بەرايى

ئەو نىزىكە 2 مانىگە رىككەوتنى شەنگال واژۇكراوۋە بە تازەيى، ھەندى ھەنگاۋى كىردەنى بۇ جىيەجىكىردنى نراون. بىگومان لادانى بەرەستەكانى ئەو رىككەوتنە ئاسان نىيە و، سەرەداۋى زۇرىش ھەن كە دەرىدەخەن حكومت بەدواي چارەسەرىكى ناونجىدا دەگەرپىت تا بنبەستى شەنگال بكاۋە.

شەنگال مەيدانى كىشمەكىشىكى فرەلايەنى ناۋخۇيى و دەرەككەيە. بەررۇۋەندى چەندىن ھىزى جياۋازى لىرەدا بەرىكە دەكەون و جموجۇلى ھەرىكەكىشىيان، كاريگەرى لەسەر ئاسايش و مانەۋەي ئەۋىتر دادەنن و ئەمەش گرىككوزىرەي شەنگالى دروستكردوۋە. ھەرچەندە لايەنە رەسمىيەكانى رىككەوتنى شەنگال، ھەولير و بەغدان، بەلام بەكردەۋە ئەو بازىنە فرئاۋانترە و واديارە رىككەوتنەكەش، بەبى سازان كىشەي تىدەكەۋىت.

جىيەجىكىردنى رىككەوتنى شەنگال لە چ ئاستىكدايە؟

نەجم جبوورى پارىزگارى نەينەۋا باسى لە ئاسانكارىيەكانى حكومت بۇ گەرەنەۋەي ئاۋارەكانى شەنگال كىردوۋە. بىجگە لەۋە، بەرپىرسانى ھە ۋىلر و بەغداش چەندجارىكە جەخت لە جىيەجىكىردنى رىككەوتنى شەنگال دەكەن و تەنانتە رايانگەياندوۋە كە لەسەر ناۋى قايمقامى نوپى ئەۋىش رىككەوتوون. ھەرچەندە بابەتى چۇنىيەتى بەرپۇۋەبىردنى شەنگال بەھۇي واقىى دوو ئىدارەيى، خواستە جۇراۋجۇرەكانى ھەر4 لايەنى ئىدارىي پىرسى شەنگال - پارىزگارى نەينەۋا و حكومتى بەغدا و ھەرىمى كوردستان و مەجلىسى خۇسەرىي دىموكراتىي شەنگال - پىرسىكى ئالۇزە، بەلام گرىككوزىرەي سەرەككەي ئەو رىككەوتنە، نەك گەرەنەۋەي ئاۋارەكان و قايمقام، بەلكوۋ پىرسى مان و نەمانى ھىزە چەكدارەكان لەۋ قەزايە و دۇسىيە ئەمنىيە.

قاسم ئەەرەجى راۋىزگارى ئاسايشى نىشتمانى عىراق لە ماۋەي رابردوۋدا، لانىكەم دوۋجار بە ئاشكرا سەردانى ھەولير و شەنگالى كىردوۋە و ئەمەش لەۋانەيە نىشانەيەك بىت بۇ قورسبوونى رازىكىردنى لايەنەكان و ھەۋلدىنى حكومت بۇ دۇزىنەۋەي چارەسەرىكى ناونجى. بەدەر لەۋە، ناردنى دوو لىۋاي پۇلىسى فىدرالى بۇ شەنگال لە 21ى ئەم مانگە، ئەۋىش دواي نىزىكە 2 مانگ لە واژۇكردنى رىككەوتنەكە، ھەرۋەھا سەردانى فەرىق روكن عەبدولئەمىر شەمەرى فەرماندەي ئۇپەراسىۋنە ھاۋبەشەكان و فەرىق روكن جەغفەر بەتات فەرماندەي پۇلىسى فىدرالى بۇ شەنگال [1] ئەۋەي دەرخت كە حكومت بەكارھىناتى ھىزىشى لە پىشچاۋ گرتوۋە و سوۋرە لەسەر سەپاندى دەسەلاتى خۇي لەۋى.

لە رۇژە سەرەتايىيەكانى رۇبىشتىنى پۇلىسى فىدرالىيەۋە، بىجگە لە پەپەشە، ھەموو ھىزەكانى دىكە رازىبوون كە لانىكەم لە ناۋەندى قەزاي شەنگال دەرەكەون. ھەلبەت حسۇ ئىبراھىم يەككە لە بەرپىرسانى خۇسەرىي شەنگال، لە چاۋپىكەوتنىكدا لەگەل تەحسىن قاسم پەيامنىرى روۋداۋا ئامازەي بەۋە كىردوۋە كە لەۋانەيە ئەۋان بە كىشانەۋەي يەپەشە لەۋانەندى قەزاي شەنگال رازى بن، بەلام بە كىشانەۋەي ھىزى ئاسايشى ئىزدخان رازى نابن. جگە لەۋە شوپنەكانى خۇيشيان لەسەر چىاي شەنگال بەرنادەن.

لەلايەكى دىكەۋە بەپى ھەندىك لە سەرچاۋەكان، "ھەشدى شەعبى ئىزدى بە فەرماندەيى خال عەلى كە گرىدراۋى لىۋاي ئىمام حسىنە لەگەل ھىزەكانى دىكەي ھەشدى رازىبوون كە لانىكەم 5 كىلومەتر لە ناۋەندى قەزاي شەنگال دووركەون و بەشىكىيان لە دۇمىز لە باشوورى ئەو ناۋچەيە جىگىرىبن." لەۋانەيە ئەمەش رىگەچارەيەكى ناونجىي حكومت بىت، بۇ ئەۋەي خالىكى ھاۋبەش لەبەيى خۇي و گروۋپەكانى ھەشدى شەعبىدا بدۇزىتەۋە. چوونكە، يەكەم بەندى مىحوەرى ئەمنىي رىككەوتنى شەنگال باسى دوورختىنەۋەي ھەموو رىكخراۋە چەكدارىيەكان لە سنوورى قەزاي شەنگال دەكات [2]، بەلام تا ئىستا ئامازەكان واديارن كە ئەو دوورختىنەۋەيە، لانىكەم لەماۋەي كورتخاپەندا، زياتر لە ناۋەندى قەزاي شەنگال بىت نەك ھەموو سنوورە ئىدارىيەكەي!

يەككى دىكە لە پىرسەكانى تايەت بە رىككەوتنى شەنگال كە لەۋانەيە مشتومرى لەسەر بىت، پىكھاتەي ئەۋھىزى پۇلىسە محەلىيە 2500 كەسىيەيە كە بىرپاردراۋە دروستبكرىت. بەپى بارودۇخى عىراق و دابەشبوونى ئىزدىيەكان، كە بەسەر سى بەرەي ھەشدى شەعبى، ھەرىمى كوردستان (پارتى - يەكىتى) و پ.ك.ك دابەشبوون، لەۋانەيە ھەرلايەك و بىھوئىت زياترىن پىشى دامەزاندنى

ههوادارانى خۇي لىو ھىزەدا بەرىكەۋىت. رىككەۋىتنەكە جىگرتنى ئەندامان و لايەنگرانى پ.ك.ك و رىكخراۋەكانى نىك لىو لىو ھىزى پۇلىسەدا قەدەخە كىرەۋە و ئەمەش، خالىكى دىكەيە كە رىكخراۋە سىياسى و سەربازىيەكانى نىك لىو پ.ك.ك لىي ناپازىن. ئەوان دىيانەۋىت لەدىارىكىردنى قايمقامى نوپى شەنگالىشدا بەشدارىن كە بەپى رىككەۋىتنەكە، لەلايەن بەغدا و ھەولير و پارىزگارى نەينەۋاۋە دەستىنشانەكەرىت.

لە روالەتدا وادىبارە كە ئىستا تاقە بەرىبەستى رىككەۋىتنى شەنگال، رازىنەبوونى ھىزەكانى نىك لىو پ.ك.ك بىت و بە ئەگەرى زۇر، حكومەت ھەۋلەدات رىكايەكى ناۋىجى بۇ ئەۋەش بۇزىتەۋە. پىناچىت حكومەتى بەغدا لەم ۋەختەدا بىەۋى تەنيا بەھىز ئەو پرسە يەكلاپكەتەۋە و شەرىك رووبىت، ئەۋىش لە كاتىكدا كە لانىكەم بەشىك لە خەلكى شەنگال پىشتىۋانى لەو ھىزانە دەكەن. بەپى ھەندىك لە سەرجاۋەكان، لە سالى 2018 ۋە بەشىك لەو ھىزانە كە بە نىك لىو پ.ك.ك ھەژمار دەكرىن، بە ناۋى ھەۋجى نەسرلموبىن لەسەر ھەشىدى شەعبى تۇماركراۋن. [3] مەروان بەدل جىگرى فەرماندەى ئەو ھەۋجەش رايگەياندوۋە كە نامەيەكان ناردوۋە بۇ حكومەت و لايەنە سىياسىيەكان و مەرجەيىت، ھەتا پىداچوۋنەۋە بە رىككەۋىتنى شەنگال بكرىت. [4] لەداۋى رىككەۋىتنەكەش، موختار موسەۋى پەرلەمانتارى فەتخ كە بۇ خۇي توركمانى شىعبىيە لەگەل لىۋا حسىن فەرماندەى ھەشىدى شەعبى لە نەينەۋا سەردانى ئىدارەى خۇسەرى شەنگالىان كىرەۋە. [5] ھەرلەۋ چوارچىۋەيەشدا دەستەيەك لەو ئىزدىيانەى لە رىككەۋىتنەكە ناپازىن، لەگەل عەبدولعەزىز محەمەداۋى سەرۋكى ئەركانى دەستەى ھەشىدى شەعبى (ابو فدك) دانوۋستاندنىان كىرەۋە. [6] لەۋانەيە ھەبوونى پەيوەندى ئەو گروپانە لەگەل سىياسىيەكانى شىعبە و ھەشىدى شەعبى ۋا بكات كە دواچار دەرجەيەك بۇزىتەۋە و، بەشىك لە داۋاكارىيەكانى ئەو ھىزانەش جىبەجى بكرىن.

رەھەندە ناۋخۇيى و دەرهكەيەكانى رىككەۋىتنى شەنگال

حالى حازر 7 جۇر ھىزى رەسمى و ناپەسىمى بە ھەزاران چەكدارەۋە لە سنوورى قەزاي شەنگالدا ترىجاۋن و ئەمەش، ھەموو كات ئەگەرى بەرىكەۋىتن بە كراۋەي دەھىلئىتەۋە ئەگەر حكومەت بەسەر دۇخى ئەمنىدا زال نەبىت. ئا لەو روانگەيەشەۋە، بۇ زامىنكردى ئاسايىشى رىككەۋىتنى شەنگال، ئەۋە گىرنگە كە چ لايەنىك بەسەر سنوورەكانى شەنگال لەگەل رۇژئاۋا- سوورىا، بەرزايىيەكانى چىاي شەنگال و ناۋەندى قەزاكەدا زال دەبىت. دوورخستىنەۋە چەكدارەكان لە ناۋەندى قەزاكە بايەخى بۇ ئاسايىكرەنەۋە پرسە ئىدارىيەكان و گەرانەۋە ئاۋارەكان و بونىاننانەۋە شەنگال و كۇتايىھىنان بە دوۋئىدارەيى ھەبە.

حكومەتى عىراق دەيەۋىت، نىكەى 80 كم لە لىۋارە سنوورىيەكانى باكوورى شەنگال لە رەببەۋە ھەتا بەعاج كۇنترۇل بكات و دوو دەروازەى سنوورى ناپەسىمى نىۋان شەنگال و رۇژئاۋاى كوردستانىش بكرىت، كە ئەۋانىش گەلنى شلۇ لە سنوورى بارا- نىكەى 40 كم لە باكوورى رۇژئاۋاى شەنگال- و دەروازەى تىركا لە باكوورى سنوونىن. ئەمەش ناپەزايى ھىزەكانى يەپەشە و ئاسايىشى ئىزدخانى لىكەۋىتەۋە كە بە نىك لىو پ.ك.ك ھەژمار دەكرىن. چوۋنكە ئەۋە دەتوانىت گىرنت بۇ رىكاكانى ھاتوچۇ رۇژئاۋا درووستىبكات. چىلمىزا و بەرزايىيەكانى دىكەى چىاي شەنگالىش ۋەكوو شوپىنىكى دىكەى ستراتىزىيە كە حكومەت بە تەمايە كۇنترۇل بگرىتە دەست، بەلام تا ئىستاش يەپەشە پىي رازى نەبوۋە. لەم سالانەى دوايىدا بەھۇ دۇخى رۇژئاۋاۋە، شەنگال بايەخىكى ستراتىزى بۇ پ.ك.ك پەيدا كىرەۋە بۇيە دۇ ھەرجۇرە رىككەۋىتنى بەغدا و ھەرىمە كە زىان بە پىنگەى ئەو بگەيەنئىت. چىاي شىنگال بە بەرزايىيەكى زىاتر لە 1400 مەتر، دىمەنى تۇپۇگرافىي ئەۋ ناۋچەيەى لە دەۋرۋوبەرەكەى جىاكرەۋەتەۋە و بەسەرىدا زالە. ئەۋەش لەروۋى ئەمىنيەۋە بايەخىكى زۇرى پىداۋە.

بەپى رىككەۋىتنى شەنگال دۇسىيەى ئەمنى رادەستى حكومەتى بەغدا دەكرىت، بەلام ھەرىمى كوردستانىش لەۋەدا رۇلى ھەبە. ھەلبەت بايەخە ئەمىنيەكەى ئەم رىككەۋىتنە بۇ ھەرىمى كوردستان تەنيا ئەۋ رۇلە نىيە كە لە پىكەھىنانى پۇلىسى محەلى و ھاۋئاھەنگى لەگەل دامەزراۋەكانى حكومەتى بەغدا دەبىت، بەلكوۋ لەۋەشدايە كە بە ئەگەرى زۇر سەرگرتنى ئەۋ رىككەۋىتنە دەتوانىت رى لە لەشكركىشىيەكى گىرمانەيى توركيا بۇسەر شەنگال بكرىت كە دەتوانىت ئاسايىشى ستراتىزى ھەرىمى كوردستان بخاتە مەترسى. لە داۋى روۋداۋەكانى گىشتىرسى سەربەخۇيى توركيا پىداگرىيەكى زۇرى كىر بۇ كىرەنەۋەى دەروازەى سنوورى ئۇفاكۇيى بۇ دەۋردانەۋەى ھەرىمى كوردستان و كىرەنەۋەى ھىللىكى دىكەى بازىرگانى لەگەل عىراق. ئەمە تا ئىستا سەرىنەگرتوۋە بەلام، ئەگەر بىتو توركيا بە پاساۋى ھەبوونى پ.ك.ك بەرەۋ شەنگال بىت ۋەك ئەۋەى لە 2019-2020 لە ناۋچەى برادۇست و بادىنان كىرەۋەيەتى، ئەۋ ۋەختە بە ئاسانى دەتوانىت ئەۋ دەروازەيە بكاتەۋە. توركيا چەندىنچا شەنگالى ۋەك قەندىلى دوۋم ناۋبىردوۋە و ئەزمونەكانى رابردوۋش سەلماندوۋىانە كە عىراق ئەۋەندە بەھىزىيە بىتوان بەرى لى بكرىت. لەۋانەيە لەقسەدا توركيا پالپىشتى لە رىككەۋىتنى شەنگال بكات بەلام لە راستىدا، نەمانى بىانوۋى ھەبوونى پ.ك.ك لە شەنگال دەتوانىت بە قازانجى خواستە فراۋانخوۋىيە ناۋچەيەكانى نەبىت كە لە 2016 ۋە لە سوورىا و دواتر لە ھەرىمى كوردستان و لىبىيا و ئازەربايجان دەستىپىكرەۋە.

نەك ھەر حكومهتی عێراق و ھەریمی كوردستان، بەلكوو لەوانە ئەم بابەتە لەپووی ئەمنییەو بە ئەمریکاش پربایەخ بێت. لە ھەریمی كوردستانەو ھەتا ئەنبار لیواریکی سنووری ھەبە و مانەوێ دۆخی شەنگال وەكوو خۆی، واتای ھەبوونی ھەرەشەبەگە ئەمنی لە ھێلی سنووری باكووری عێراق بۆ ھێزەكانی ئەمریکا دەدات. حالی حازر ھیزی ئەمریکا و ھاوپەیمانان لە ھەریمی كوردستان پارێزران. بەھۆی ھەبوونی دوو بنگە سەربازیش لە پارێزگای ئەنبار و ھەبوونی ولاتانی ھاوپەیمان (عەرەبی سوننە) لەودووی ئەنبارەو، ھێزەكانی ئەمریکا تۆنیوانە پێگەوێزانیکی ئەمنییان لەگەڵ گرووپەكانی ھەشدا ھەبیت كە بە زۆری گرووپەكانی نزیك لە حزبوڵان. بەلام لە بەینی ھەریمی كوردستان و ئەنباردا، لە باكووری نەینەوا، شەنگال ھەبە كە دۆخە ئەمنییە ئالۆز و فرەسەرەكە دەتوانیت ھێلی پارێزراوی ھەریم- باكووری نەینەوا- ئەنبار بۆ ئەمریکا ئالۆز بكات. رێككەوتنی شەنگال دەتوانیت دۆسیە ئالۆزی ئەمنی ئەو ناوچەبە روونتر بكات و حكومهتی عێراق بەرپرسیار بكات بەرامبەر ئەوێ كە لەوێ دەگوزەریت. ئەمەش دەتوانیت ئاسوودەبەگە ئەمنی زیاتر بە ئەمریکا بدات كە بۆ سیاسەتەكانی لە عێراق و سووریا پربایەخە.

پێدەچیت ئێران و گرووپەكانی ھەشیدیش كەمتر لە جاران لەو رێككەوتنە ئارازی بن. لەوانەبە رێككەوتنی شەنگال رۆلی ئێران و ھەندێك لەگرووپەكانی ھەشدا لەو ناوچەبە سنوورداری بكات بەلام كۆتایی پێناھێنیت. بەرلە ھەموو شتیك، دۆسیەبە ئەمنی شەنگال دەكەوتیتە دەستی وەزارەتی ناوخبۆ و ئاسایشی نیشتمانی. عوسمان غانمی وەزیری ناوخبۆ كە پێشتر فەرماندەبە سوپاش بوو، ئەزمووینی بەھیزی ھاوكاری بەگەڵ ھەشدا و ولاتانی دراوسێ وەكوو ئێران لەشەری دژی داعش و كرتنەوێ كە ركووك لەدوای گشتپرسی سەربەخۆبە ھەریمی كوردستاندا ھەبە. غانمی لە چەند رۆژی رابردوودا فەرماندەبە فیرقەبە شەشی پۆلیسی فیدرالیشی گۆری كە دوور نیبە ئەم گۆرانەش بەھۆی رێككەوتنی شەنگالەو بوو. چوونكە "فیرقەبە شەش بەرپرسیاری دۆخی ئەمنی ناو قەزای شەنگال دەبیت." [7] بێجگە لەو، قاسم ئەعرجی بۆ خۆی بەكێك لە سەرکردەكانی بەدر بوو و لەبەرئەو، ئەستەمە پێشبینی بكریت كە بەرژەوێندیەكانی گرووپە شیعیەكان رەچاو نەكەن.

ئەنجام

دواكەوتنی جێبەجێکردنی رێككەوتنی شەنگال و ھەبوونی تەگەرەبە جیاجیا وایكردووە كە ھەریم و بەغدا بە كەردەو بەزەبە رێككەوتنەكەیان لەسەر شەنگال فراوانتر بكەن. وادیارە لەسەر بابەتی دوورخستنەوێ ھێزە چەكدارەكان لە شەنگال، دووركەوتنەوێ 5 كیلۆمەتری چارەسەریکی ناوخی بێت. رەنگە ئەم بابەتە بۆ پرسەكانی پێگەتەبە پۆلیسی محەلی و دیاریکردنی قایمقامی شەنگالیش شۆرپیتەو ھەر ئەو ھەولێ چارەسەرە بۆ رازیکردنی لایەنەكانی دیکەش ھۆكارێك بێت بۆ ئەوێ كە ھەولێز و بەغدا ناوی ئەو قایمقامە رانەگەبەنن كە دەلێن لەسەری رێككەوتووین. پێدەچیت ئەم بابەتەش لە ماوێ بەك مانگی داھاتوودا، بەرلەو كۆنفرانسەبە ئاشتی كە بپارە لە دیسەمبەری ئەمسال لە شەنگال بكریت، تا رادەبەگە زۆر بەكلا بكریتەو.

لە راستیدا رێككەوتنی شەنگال لە دژی بەرژەوێندی ھەریمی كوردستان و كورد بە گشتی نیبە. بە پێچەوانەو ئەو دەتوانیت بپیتە نموونەبەك بۆ ناوچە كوردستانیەبەگە دیکەبە ھەرەوێ ھەریم. ئەمەش لە دوای رووداوەكانی پاش گشتپرسی، لانیكەم بۆ ئیستا باشتین چارەسەریکی مومكینە بۆ ئەوێ كە كورد بە رەسمی لەو ناوچانە وردە وردە رۆل پەیدا بكاتەو. ئالێرەدا خالی ھەرەگرنگ ئەوێبە كە ھەریمی كوردستان ھەستناکیبەگە زیاتر پێشانبدات بۆ ئەوێ كە رێككەوتنەكانی سەبارەت بە قایمقامی نوێ و كاندیدەكانی دامەزراندن لە پۆلیسی محەلی شەنگال، جێگەبە رەزامەندی زۆربەبە كوردانی ئێزدی بپیت.

[1] - [/https://www.ina.iq/116768](https://www.ina.iq/116768)

[2] - <https://www.rudaw.net/arabic/kurdistan/101020208>

[3] - https://arabic.sputniknews.com/arab_world/201806221033277049

[4] - [/https://alahadnews.net/120407/%D8%A7%D9%84%D8%B9%D8%B1%D8%A7%D9%82](https://alahadnews.net/120407/%D8%A7%D9%84%D8%B9%D8%B1%D8%A7%D9%82)

[5] -

<https://anfarabic.com/%D9%83%D8%B1%D8%AF%D8%B3%D8%AA%D8%A7%D9%86/alhshd-alshby-fy-zyart-lshnkali-n-nsmh-bay-hjwm-dd-shnkali-65519>

[/https://alahadnews.net/123480](https://alahadnews.net/123480) - [6]

[/https://www.ina.iq/116548](https://www.ina.iq/116548) - [7]